

יציאת מצרים; בזכות נשים צדקניות

[א] פסחים קח.

נשים חייבות בד' כוסות, שאף הן היו באותו הנס. רש"י שם: בשכר נשים צדקניות שבאותו הדור נגאלו.

(1) שאלה ראשונה; דברים גדולים אינם במקרה [מהר"ל]. מדוע גאולת מצרים תלויה בשכר נשים צדקניות?

[ב] ברכת אשה בברכות השחר [שו"ע אור"ח מו, ד], וט"ז שם סק"ד

ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם שעשני כרצונו
ט"ז שם סק"ד: מה שהנשים מברכות 'שעשני כרצונו', דברכה זו אינה בגמרא... שיש מעלה בבריאת האשה, על כן
שפיר חייבת היא לברך על מעלה שלה.

(2) שאלה שניה; כיצד ברכה זו מבטאת את ה"מעלה שלה", הרי כל דבר ודבר בעולם נעשה כרצונו של הקב"ה
[ולכך כל דבר נקרא "חפץ", "חפצים"], ומה החידוש שיש בברכה זו?

[ג] ויקרא א, ג

וְקָרְבוּ וּכְרַעְיוּ יָרֵחַץ בְּמֵים וְהִקְטִיר הַפֶּהֶן אֶת הַפֶּלַח הַמְזֻבָּחָה עֲלֶיהָ אִשָּׁה רֵיחַ נִיחוּחַ לַיהוָה:

[ד] רש"י שם

ניחוח - נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני.

(3) וכן כתב רש"י בשמות כט, יח, במדבר כח, ח, תהלים מ, ז, ועוד. לפי ההשקפה הראשונה פירושה של תיבת
"שאמרתי" הוא "שציויתי", ופירושה של תיבת "רצוני" הוא "ציוויי". ולכך פירוש המשפט הוא "נחת רוח לפני
שציויתי, ונעשה ציוויי".

(4) שאלה שלישית; אם "רצוני" מתפרש כמו "שאמרתי" [ששניהם לשונות של ציווי], מדוע לא נאמר "נחת רוח
לפני שאמרתי ונעשה מאמרתי", אלא נשתנה הלשון מאמירה לרצון?

(5) שאלה רביעית; הפסוק בויקרא שהובא למעלה עוסק בקרבן עולה, שהוא בא בנדבה, ואיך שייך לומר על
נדבה "שאמרתי" [שפירושו "שציויתי"], הרי לא נצטוו להביאו? [ראה רש"י תהלים מ, ז].

[ה] בראשית ח, כא

וַיִּרַח יְהוָה אֶת רֵיחַ הַנִּיחוּחַ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵל לְבוֹ לֹא אֶסֶף לְקַלֵּל עוֹד אֶת הָאָדָמָה בְּעִבּוֹר הָאָדָם כִּי יֵצֵר לֵב הָאָדָם רָע
מִנְעֲרֵיו וְלֹא אֶסֶף עוֹד לְהַכּוֹת אֶת כָּל חַי כְּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי:

[ו] ויק"ר ז, ד

רבי אבא בר כהנא ורבי חנן, תרויהון בשם רבי עזריה דכפר חטייה אמרי, משל למלך שהיו לו שני מגירסין
[שני אנשי בישול]. בישל לו האחד תבשיל, אתא ואכלו, והיה ערב לו. ועשה השני תבשיל, ואכלו, וערב לו.
ואין אנו יודעים איזה מהם ערב לו יותר. אלא ממה שהוא מצוה את השני ואומר לו 'כתבשיל הזה תעשה לי'
אנו יודעים שהשני ערב לו בו יותר. כך הקריב נח קרבן והיה ערב להקב"ה, שנאמר "וירח ה' את ריח
הניחוח". הקריבו ישראל, והיה ערב להקב"ה. ואין אנו יודעים איזה מהם ערב לו ביותר. אלא במה שהוא
מצוה את ישראל ואומר להם (במדבר כח, ח) "ריח ניחוחי תשמרו להקריב לי", אנו יודעים ששל ישראל הוא
ערב ביותר. הדא הוא דכתיב (מלאכי ג, ד) "וערבה לה' מנחת יהודה וירושלים כימי עולם וכשנים
קדמוניות" ... "כימי עולם" כימי נח, "וכשנים קדמוניות" כימי הבל,
שלא היתה עבודת כוכבים בימי.

(6) הרי שהמדרש מושה בין "ריח ניחוח" של קרבן נח ל"ריח ניחוח" של ישראל [ווק מוכריע לבסוף ש"ריח
ניחוח" של ישראל עדיף].

(7) שאלה חמישית; מה שייך להשוות בין קרבן נח לקרבן ישראל ב"ריח ניחוח" [שפירושו "שאמרתי ונעשה
רצוני"], הרי נח לא נצטוו כלל על קרבנות?

(8) מסוף דברי המדרש מבואר, שהמצאות ע"ז בעולם פוגמת ב"ריח ניחוח" של הקרבנות המוקרבים בירושלים,
ועל כך הבקשה היא שהקרבנות של ירושלים ויהודה יהיו ערבים כאותם ימים שלא היתה ע"ז בעולם.

(9) שאלה שישית; איפוא מצאנו שעבירה של אדם אחד בקצה העולם פוגמת ממצוה של אדם אחר בירושלים?

(10) שאלה שביעית; מדוע דוקא לגבי קרבנות מצינו בטוי זה [נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני], ולא
בקיום כל המצוות, שאף על כך היה ראוי לומר "נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני".

[ז] דברים לב, ד, ורש"י שם

הצור תמים פֶּעְלוּ כִּי כָל דְּרָכָיו מְשֻׁפָּט אֶל-אֱמוּנָה וְאִין עוֹל צְדִיק וְיֵשֶׁר הוּא:
א-ל אמונה - לשלם לצדיקים צדקתם לעולם הבא, ואע"פ שמאחר את תגמולם, סופו לאמן את דבריו:

[ח] ילקוט שמעוני שם

א-ל אמונה, שהאמין בעולם ובראו.

[ט] זית רענן שם [בעל המגן אברהם]

שהאמין בעולם, שיהיו צדיקים, שניתנה הבחירה לאדם.

(11) הילקו"ש לא למד כרש"י ש"א-ל אמונה" מוסב על בני אדם המאמינים בה', כי אז היה צריך להאמר "א-ל נאמן" (כמו שנאמר (דברים ז, ט) "הא-ל הנאמן שומר הברית והחסד לאוהביו ולשומרי מצוותיו לאלף דור"). אלא שה' מאמין בבני אדם. ומבואר מהילקו"ש שלבריאת העולם היה צורך במידה גדושה של אמונה מצדו של הבורא, כי העולם נברא למען מטרה שתוכל להתגשם רק בשיתוף פעולה עתידי מצד בני אדם שיהיו צדיקים.

(12) בטוי לאמונה זו נמצא בפסוק שלפנינו;

[י] תהלים צב, ג

להגיד בפקר חסדך נאמונתך פלילות:

(13) "חסדך" פירושו החסד של הקב"ה, ולפי זה איך תתפרש תיבת "ואמונתך"? אם היה מדובר באמונה מצד בני אדם היה צריך להאמר "ואמונתנו", או סתם "ואמונה". אלא הכוונה היא, שפעמים הצרות כל כך מכבידות, שלבני אדם אין את הכח להמשיך ולהאמין. אך עם כל זה, גם בשעות קשות אלו צריכים לזכור שהקב"ה ראה את הכל, ובכל זאת ברא את העולם. "האמין בעולם ובראו". זהו "ואמונתך", שהאמונה שהקב"ה ברא בה את העולם [מפי הרבי מאלכסנדר צוק"ל הי"ד]. וכן אומרים כל בוקר, על האמן המחודש שהקב"ה נתן לנו;

[י] תפילת הבוקר

מורה אני לפניך מלך חי וקיים שהחזרת בי נשמתו בחמלה, רבה אמונתך

(14) אם בבריאת העולם היה צורך באמונה, בע"כ שמטרת העולם לא נבראה יחד עם העולם, אלא היא תתגשם בעתיד. מהי המטרה שלמענה נברא העולם?

[יא] דרך חיים פ"א מ"ג

כי העולם נברא בשביל שיהיה האדם עובד בוראו.

[יב] רמב"ן שמות יג, טז

שאינו לנו טעם אחר ביצירה הראשונה, ואין אל עליון חפץ בתחנות, מלבד שידע האדם ויודה לאלהיו שבראו. וכוונת רוממות הקול בתפלות, וכוונת בתי הכנסיות חכות תפלת הרבים, זהו, שיהיה לבני אדם מקום יתקבצו וידו לאל שבראם והמציאם, ויפרסמו זה, ויאמרו לפניו ברויך אנחנו. וזו כוונתם במה שאמרו ז"ל (ירושלמי תענית פ"ב ה"א) ויקראו אל אלהים בחזקה (יונה ג, ח), מכאן אתה למד שתפלה צריכה קול, חציפא נצח לבישה [החצוף מנצח את הביישן].

(15) הרי שמבואר שמטרת הבריאה היא; עבודת השם יתברך בתפילה ובעבודה.

(16) תן הסבר לפי זה, מדוע בית תפילתם של ישראל נקרא "בית כנסת", ולא "בית תפילה"?

(17) הקרבנות והתפילה נקראים במיוחד בשם "עבודה", וכמבואר לפנינו;

[יג] נתיב העבודה פ"א, רפ"ג

ונקרא זה [עבודת הקרבנות] 'עבודה', כי העבד קנוי לרבו, והוא וממון שלו הכל לאדון שלו. ולכך כאשר מביא קרבן אליו, מורה שהוא שלו, כמו העבד שהוא קנוי לרבו. ולכך נקרא זה 'עבודה' אל השם יתברך, כאשר הוא מביא קרבן אל השם יתברך. ואין לך עבודה יותר מזה, כי אם יקרא 'עבודה' כאשר משמש אליו ועושה מה שצריך אליו, שמורה זה כי הוא עבד קנוי לו, כל שכן כאשר מוסר עצמו אל השם יתברך, שדבר זה עצמו מורה שהוא עבד קנוי לו. לכך נקרא זה 'עבודה'... ומה שנקרא התפלה 'עבודה'... כי התפלה שמתפלל האדם אל השם יתברך מורה שהאדם נתלה בו יתברך, וצריך אליו, ואין לו קיום וזולתו. והנה זהו אלהותו יתברך, שכל הנמצאים צריכים אליו ותלויים בו יתברך, עד שהכל אל השם יתברך. ולפיכך התפלה היא עבודה אל השם יתברך. ולא היראה מן השם יתברך, שאין זה נקרא 'עבודה', כי אין זה מורה שהאדם נתלה בו יתברך. אבל התפלה מורה שהאדם נתלה בו יתברך, והוא יתברך הכל, ברוך הוא וברוך שמו על הכל. שכל ענין התפלה שהוא מתפלל אל השם יתברך לפי שהוא צריך אל השם יתברך, נתלה בו יתברך, ואין קיום לו בעצמו, כי אם בו יתברך. ולכך מתפלל אליו על כל צרכו. וכאשר האדם נתלה בו יתברך, כאילו הוא נקרב אליו. שכל אשר הוא תולה באחר, הוא נקרב נמסר אליו. ולפיכך התפלה היא עבודה גמורה אל השם יתברך.

(18) יסוד זה הוא נשמת אפה של שמירת שבת, וכדלהלן:

[יד] שמות כ, י

(ט) ששית ימים תעבד ועשית כל מלאכתך: (י) יום השביעי שבת לך' אלקיך לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך עבדך ואתך ובהמתך וגרך אשר בשעריך: (יא) כי ששית ימים עשה ד' את השמים ואת הארץ את הים ואת כל אשר בם וינח ביום השביעי על כן ברכך ד' את יום השבת ויקדשהו:

[טז] רש"י שם פסוק י

וינח ביום השביעי - כביכול הכתיב בעצמו מנוחה, ללמוד הימנו קל וחומר לאדם, שמלאכתו בעמל ויגיעה, שיהיה נח בשבת.

[טז] פחד יצחק שבת, מאמר ו

הנה מצות שבת נפרשה לנו בתורה שכל עצמה אינה אלא העמדת עצמנו בדוגמא של מעלה. כשם שהכתיב כביכול על עצמו שבתה ביום השביעי; כמו כן הכתיב לנו את השבתה. ואם כן הרי יש כאן סתירה בולטת בעצם תוכן השבתה שלנו. שהרי שבתתו יתברך היתה ממלאכת שמים וארץ, ואילו שבתתנו אנו אין השבתה נגדרת כלל במבחן מלאכת שמים וארץ, אלא שהיא נגדרת במבחן שונה מזה לגמרי. דבשבתתנו אנו, המבחן של השבתה היא שבתה ממלאכת המשכן. אם כן הרי נוטל משבתתנו עיקר עצמותה, דהלא עיקר עצמותה של שבתתנו אינה אלא העמדת עצמנו בדוגמא של מעלה. והיכן היא הדוגמא של מעלה בשבתה ממלאכת משכן? אמנם האדם המשכיל, העובד את אלקיו בהלכות דעות וחובות הלבבות של קדושת שבת, צריך שידע נאמנה כי סתירה זו אין לה ישוב אלא אחד. כשאנו אומרים שהקב"ה ברא שמים וארץ, אין אנו מבחינים בזה אלא הבחנה אחת, והיא; כי הקב"ה ברא בשבילנו מקום עבודה לשמו יתברך. כי בשבילנו אין העולם אלא מקום לעבדו יתברך. והלא גם כל עסקינו בבנין המשכן לא היה אלא להקים מקום לעבודתו יתברך. וכאן נמצא לנו הצד המשותף בבנין מלאכת שמים וארץ ובבנין המשכן. כי בנין מלאכת שמים וארץ היא הקמת מקום עבודת ה' על ידו כביכול, וענין המשכן הוא הקמת מקום עבודת ה' על ידינו. ורק כאן ואך כאן תמצא לנו הדוגמא של מעלה בשבתה שבת שלנו. כך כתוב בתורה "לא תעשה מלאכה וגו' כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וינח ביום השביעי". אין פירושו של פסוק זה אלא כך; כשם שיום השביעי היה אצלו מנוחה ממלאכת הקמת מקום עבודה, כך צריך הוא יום השביעי להיות אצלו יום מנוחה ממלאכת הקמת מקום עבודה. דאלא שמקום העבודה שהוקם על ידו יתברך 'עולם' שמו. ומקום העבודה שהוקם על ידינו 'משכן' שמו... כוף את אזנך לקלוט היטב דברים אלו, ומאד מאד ינעם לך.

(19) הרי שהתנאי המוקדם לשבתת שבת שלנו היא ההבנה שכל העולם אינו אלא משכן אחד גדול, משום שכל העולם אינו אלא מקום עבודתו יתברך. אמור מעתה שמטרת העולם היא להעשות למקום עבודה של הקב"ה.

(20) הואיל ויסוד זה הוא ההנחת יסוד שעליה בנויה השבת, נעיין בהלכה שמתקיימת בסמיכות לכניסת השבת;

[יז] שו"ע אורח חיים סימן רסג, סעיפים א, ד

(א) יהא זהיר לעשות נר יפה. ויש מכוונים לעשות ב' פתילות; אחד כנגד זכור, ואחד כנגד שמור; [משנה ברורה שם סק"ב; ראוי שתתפלל האשה אחר שתגמור ההדלקה והברכה שיתן לה הקב"ה בנים זכרים מאירים בתורה]. (ד) לא יקדים למהר להדליק בעוד היום גדול, שאז אינו ניכר שמדליקו לכבוד שבת... ואם רוצה להדליק נר בעוד היום גדול, ולקבל עליו שבת מיד, רשאי כי כיון שמקבל עליו שבת מיד, אין זו הקדמה... ואם היה הנר דלוק מבעוד היום גדול, יכבנו ויחזור וידליקנו לצורך שבת:

(21) מהו העומק ששבת מתקבלת אצלנו רק לאחר הדלקת נר שבת? מהו הקשר המהותי בין נר לשבת?

[יח] משלי ו, כג

כִּי נֵר מְצָנָה וְתוֹרָה אֹרֶךְ יָמִים תּוֹכַחֲתָ מוֹסֵר:

[יט] נתיב התורה פט"ז

כי הנר יש לו שתי בחינות; הבחינה האחת, שהנר נתלה בגוף הפתילה. והבחינה השנית, שיש בו אור, אשר כל אור הוא בלתי גשמי... וכן המצות הם כמו נר; כי מצד שהמצוה נעשית על ידי פעל אדם גשמי, יש אל המצות שייכות אל הגוף הגשמי. ומצד שהמצוה היא אלהית, יש לה שייכות אל הנבדל.

(22) הדלקת נר היא הפיכת גוף הנר הגשמי לנושא של אור רוחני. זהו מעשה המקביל בדיוק להפיכת העולם הגשמי למקום עבודת ה'. ולכך דין הוא ששבת תתקבל אצלנו בהדלקת נר, כי בשניהם [שבת ונר] יש הפנמת הרעיון שהחלק הגשמי בעולם אינו אלא נושא ושרת לחלק הרוחני, ובכך יש לנו תפיסה בשבתת שבת. לכך נמצא שדוקא זמן הדלקת נרות מסוגל לתפילה, כי זהו זמן ה"עבודה" [לעומת הדלקת נר חנוכה].

(23) לאור זאת, נראה לבאר שה"נחת רוח" והערבות שיש להקב"ה בהקרבת קרבן, אינן מוסבות על המקריב שעושה את המוטל עליו, אלא מכך שהעולם התקדם צעד אחד נוסף למימוש תכליתו. באמצעות הקרבן מטרת הבריאה מתקיימת; העולם נעשה למקום עבודה. הואיל ורק הקרבנות הם הם ה"עבודה", לכך רק אצלם מצינו הבטוי הזה של "נחת רוח". ומיושבת השאלה השביעית.

(24) לאחר שנתבאר לנו ה"נחת רוח" שיש בקרבנות, מובן מאיליו שבעבודה זרה ימצא ההיפך הגמור לזה, וכדלהלן;

[כ] רש"י דברים יג, יח

למען ישוב ה' מחרון אפו - שכל זמן שעבודה זרה בעולם, חרון אף בעולם.

(25) מדוע רש"י הדגיש פעמיים תיבת "בעולם", ומה היה חסר אם היה כותב "כל זמן שיש ע"ז, יש חרון אף", הרי ברור שהע"ז נמצאת בעולם. אלא ה"חרון אף" עומד כנגד ה"ריח ניחוח"; כאשר תכלית הבריאה מתממשת [הפיכת העולם למקום עבודה] יש "נחת רוח". וכאשר תכלית הבריאה אינה מתממשת [העולם אינו נהפך למקום עבודה] יש "חרון אף".

(26) ויש בזה הטעמה מיוחדת;

[כא] בראשית כד, כב

וַיְהִי כַאֲשֶׁר כָּלוּ הַגְּמָלִים לְשָׂתוֹת נִיָּקַח הָאִישׁ גַּם זֶהב בְּקַע מְשָׁקְלוֹ וְשָׁנֵי צְמִידִים עַל יָדָיָה עֲשָׂרָה זָהב מְשָׁקְלָם:

[כב] רש"י שם

בקע - רמז לשקלי ישראל בקע לגולגולת [לקרבנות (שמות לח, כו)].

[כג] דרך חיים פ"א מ"ב [כט:]

מפני כי הקרבנות כתיב אצלם "לריח ניחוח", לפיכך היה מרמז הקרבנות בנוסח זה שהוא על האף, ששייך ריח באף.

(27) חוש הריח עומד על עיקרו של דבר. כאשר אדם רוצה לברר טריותו של המאכל, הוא מריח אותו. לכך כאשר הקב"ה כביכול רוצה לעמוד על עיקרו של עולם [האם הגיע לתכליתו ויעודו], יש כאן התייחסות מוגדרת לחוש הריח שלו. ובדיוק כשם שהעריבות של הקרבן מתבטאת כביכול באפו יתברך [ריח ניחוח], כך הסלידה מע"ז מתבטאת גם היא באף [חרון אף].

(28) המצאות ע"ז בקצה העולם פוגמת בעריבות הקרבנות שבירושלים, כי נתבאר שהעריבות הזו אינה משום שהמקריב עשה את מצותו, אלא משום שהעולם מגיע ליעודו. אך כל עוד שיש ע"ז בעולם, א"א לומר שיעוד זה הושג. ומיושבת השאלה השישית.

(29) הואיל ונתבאר שה"נחת רוח" אינה מהמקריב, אלא מהעולם, בעל כרחינו שהמשך דברי רש"י צריך להתאים למגמה זו. נבחון מעתה לשון "שאמרתי ונעשה רצוני", שעד כה הבנו "שאמרתי" הוא כמו "שציוותי".

[כד] זוה"ק ח"ג יא:

עשרה מאמרות למעשה בראשית, כדתנן [אבות פ"ה מ"א] 'בעשרה מאמרות נברא העולם'. עשרה מאמרות למתן תורה, אלו עשרת הדברות.

(30) מדוע לגבי הבריאה הלשון הוא "עשרה מאמרות", ואילו לגבי התורה הלשון הוא "עשרת הדברות"?

[כה] פחד יצחק פסח מאמר מז, ד

בעשרה מאמרות נברא העולם, ובעשרת הדברות ניתנה תורה. אמירה ודיבור שמות נרדפים הם, אמנם ההבדל שביניהם גורם שאמירה תתייחד לבריאת עולמות, והדיבור יתייחד למתן תורה. הבדל זה מהו? הלא נתפרש לנו דיבור הוא לשון קשה, ואמירה היא לשון רכה [רש"י במדבר יב, א]. ומובן הוא ופשוט, דקושי הדיבור ורכות האמירה אינם תלויים בהרמת הקול או בחריפות הביטויים, אלא שהחילוק תלוי במגמה הפנימית של הביטוי. דאם המגמה הפנימית שלו היא להנהיג את הזולת, הרי מגמה זו מטביעה בו תכונת הקושי, והביטוי יוצא ובא לעולם בתור דיבור. ולעומת זאת במקום שאין מגמתו של הביטוי הנהגת הזולת, הרי חסרון מגמה זו מטביעה בו את תכונת הרכות, והביטוי יוצא ובא לעולם בתור אמירה. והרי בארמית דָּבַר [בפתח] פירושו מנהיג. ועל כן מכיון שפעולת השפעת החסדים של מעשה בראשית עד מתן תורה הוא בתור חסד ויתור, שאין בה השתדלות להדריך את המקבל, לכן הביטויים של מעשה בראשית, בשם 'מאמרות יקראו. ולעומת זאת, הביטויים של מתן תורה 'דיברות' הם. כי ממתן תורה ואילך פעולת השפעת החסדים באה היא בתור חסד משפט, אשר עיקר מגמתה הוא הדרכת המקבל להיות ראוי לקבלת החסדים בדין ובמשפט.

(31) מדוע לפי זה רש"י כתב "שאמרתי ונעשה רצוני", הרי אם "שאמרתי" הוא כמו "וציוותי" של מצוות, היה לו לומר "שדברתי ונעשה רצוני", כי זהו הלשון השייך למצוות ולתורה?

(32) אמנם לאחר שהתבאר לנו שה"נחת רוח" מתייחסת לתכלית שלמענה נברא העולם, מעתה אף תיבת "שאמרתי" אינו מתפרשת "שציוותי", אלא אף היא מתייחסת לבריאת העולם, וכמו "ברוך שאמר והיה עולם".

[כו] זבחים ב:

לשם ו' דברים הובח נובח; לשם זבח, לשם זובח, לשם השם, לשם אשים, לשם ריח, לשם ניחוח.

[כז] רש"י שם

לשם ניחוח - לשם הנחת רוח להקב"ה שאמר ונעשה רצונו. ובספרים אחרים ליד המלה "שאמר" כתבו והיה העולם (!).

(33) א"כ יש לנו הבנה חדשה למלים "נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני"; נחת רוח להקב"ה, שברא עולם [שאמרתי], והעולם מגיע ליעודו [ונעשה רצוני].

(34) הואיל ותיבת "שאמרתי" אינה מתפרשת "שציוותי", אלא "שבראתי", לכך ניתן לומר "שאמרתי" אף על קרבנו של נח, שלא נצטווה כלל על הקרבנות. כי אף קרבנו של נח מגשים את יעוד הבריאה, בכך שהעולם נעשה למקום עבודה. ולא עוד, אלא העריבות שהיתה בקרבנו של נח הגיעה לפסגתה, כיון שלא היתה ע"ז בימיו. ומיושבת השאלה החמישית.

(35) ברי הוא שאף על קרבן נדבה ניתן לומר "שאמרת", כי אין האמירה מתייחסת לציווי פרטי, אלא שבראת עולמי. ומיושבת השאלה הרביעית.

(36) ולכן תיבות "שאמרת" ו"רצוני" אינן מוסבות על אותו נושא. כי בתחילה הבנו ששתייהן מתייחסות למצוה של הקב"ה, והוקשה לנו מדוע לא נאמר "שאמרת" ונעשה מאמרי" וכיו"ב. אך עתה מתבאר שתיבת "שאמרת" מתייחסת לבריאת העולם, ואילו תיבת "רצוני" מתייחסת לתכלית העולם, ודין הוא שייכתבו באופן שונה. ומיושבת השאלה השלישית.

(37) ונבוא לבאר ברכת "שעשני כרצוני".

[כח] בראשית ב, יח

נִאמַר ד' אֱלֹקִים לֹא טוֹב הָיִית הָאָדָם לְבַדּוֹ אֶעֱשֶׂה לוֹ עֶזֶר כְּנֶגְדּוֹ:

[כט] רש"י שם

לא טוב - שלא יאמרו שתי רשויות הן; הקב"ה בעליונים יחיד ואין לו זוג, וזה בתחתונים אין לו זוג

[ל] נצח ישראל פ"ג

הנברא מצד שהוא עלול, הוא חסר, וצריך השלמה. כי האדם נברא וצריך אליו השלמה, היא האשה. ודבר זה אי אפשר שיהיה נברא השלמתו עמו, ולא יהיה חסר, אם כן היה העלול שלם בעצמו, ודבר זה אי אפשר. רק שנברא חסר, והושלם על ידי דבר שהוא עזר, כי הוא חסר בעצמו כמו שאריו אל העלול. ודבר זה רמזו חכמי אמת במדרש (פרקי דר"א פ"ב) באמרם על בריאת האשה "לא טוב היות האדם לבדו" (בראשית ב, יח), ופירשו ז"ל שאם נברא אדם בלא עזר היו אומרים כי הוא אלוה. והדברים כמו שאמרנו, כי העלול במה שהוא עלול יש בו חסרון... ואם לא היה האדם צריך לעזר, אם כן לא היה עליו דין עלול... כי לא נברא דבר שלא יהיה צריך אליו השלמה.

(38) לאמור, העולם בטרם בריאת האשה לא היה מקום עבודתו יתברך, אלא היה להיפך, מקום כפירה. בריאת האשה החזירה את העולם למטרה המקורית; העולם יהיה למקום עבודתו יתברך. לכך אשה מברכת כל יום "שעשני כרצוני", שנבראה בהתאם למטרת העולם, בכך שרק על ידה יגיע האדם לשלימותו, וזו מעלתה. ומיושבת השאלה השנייה.

(39) נבוא לבחון יסוד זה, ששלימות האדם נמצאת רק דרך אשתו.

[לא] יבמות סב:

כל אדם שאין לו אשה שרוי בלא שמחה

[לב] מהר"ל בחידושי אגדות שם

פירוש, כל שמחה הוא מפני השלימות ["שמחם בבנין שלם"], כי כאשר אחד בשלימות אז בא השמחה. ואין אדם בשלימות כאשר אין לו אשה, ולכך שרוי בלא שמחה.

(40) מהפסוק "לא טוב היות האדם לבדו" נלמד שהאשה משלימה את האדם בעיקר על ידי "סוד מרע", שמונעת ממנו טעיות ושיבושים. דבר זה בולט גם אצל האמהות.

[לג] ספר ממעמקים [בראשית, עמוד 179]

כל ארבע האמהות הקדושות טיהרו את ישראל מההשפעות הזרות של אומות העולם. שרה אמנו טיהרה את יצחק מישמעאל, וכן רבקה הבדילה אותנו מעשו. רחל ולאיה טיהרו את שבטי י-ה מקליפת לבן, באומרן [בראשית לא, יד] "ותען רחל ולאיה ותאמרנה העוד לנו חלק ונחלה בבית אבינו הלא נכריות נחשבנו לו כי מכרנו ויאכל גם אכול את כספנו". אם מלשון אם, המורה על תנאי, בירור והטיה לכיוון מסוים.

(41) לאור דברינו, נוכל למצוא הטעמה מיוחדת בהלכה ידועה בהלכות הדלקת נרות של שבת;

[לד] שו"ע אור"ח רסג, ב-ג

אחד אנשים ואחד הנשים חייבים להיות בבתיהם נר דלוק בשבת... הנשים מוזהרות בו יותר

[לה] שמירת שבת כהלכתה מג, ו

ולכן המנהג בישראל הוא שהאשה היא המדליקה נרות שבת ויום טוב. ואפילו אם ירצה הבעל להדליק כדי לזכות במצוה, האשה קודמת. והיא יכולה למחות בידי לבד ידליק בברכה את הנרות שעל יד שולחן האוכל.

(42) רק מחמת בריאת האשה נתאפשר לעולם להיות מקום עבודת ה', וכמו שנתבאר. וכן נתבאר למעלה שזהו התוכן הפנימי של הדלקת נרות. ולכך זו זכות האשה להדליק נרות של שבת.

(43) כל ענין יציאת מצרים הוא למען היותנו עבדי ה'. וכמבואר לפנינו;

[לו] גבורות ה' ר"פ סו

אמר יהודה בן בצלאל זלה"ה, כאשר לכל דבר יבוקש תכלית, ולפי ענין שלו יש לו תכלית. שאם היה הפעל פעל חשוב וגדול, ראוי שיהיה לו גם כן תכלית חשוב. שאין ראוי שיהיה תכלית פחות ושפל, לפעל חשוב. ומכל שכן פעל האל, שכל פעולותיו בחכמה והשכל, שכל פעולותיו ומעשיו הם הולכים לתכלית ראוי לפי הפועל. וכאשר ראינו ביציאת מצרים שפעל השם נוראות גדולות מאד, והוא בעצמו ובכבודו הוציאם ממצרים, אם כן ראוי שיהיה לפועל הזה תכלית, ויהיה תכלית חשוב כפי ערך הפועל אשר פעל השם למען אותו התכלית. וכאשר מצאנו בכתוב שתכלית היציאה הוא שיהיה לישראל לאלהים, וכדכתיב בתחלת

היציאה (שמות ו, ו-ז) "והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלהים",
 ובסוף פרשת תצוה (שמות כט, מו) כתיב "המוציא אתכם מארץ מצרים לשכני בתוכם", מוכח כי תחלת
 היציאה היה על מנת שיהיה להם לאלהים.

[לז] ראב"ע שמות כט, מו

כי לא הוצאתי אותם ממצרים רק בעבור שיעשו לי משכן ושכנתי בתוכם, וזהו [שמות ג, יב] "תעבדון את האלקים
 על ההר הזה".

(44) הרי שתכלית יציאת מצרים נועדה שנהיה לעבדי ה'. ולכך מן הראוי שגאולה זו תתגלגל לעולם בשכר
 נשים צדקניות, כי רק בזכות בריאת האשה נשאר העולם מקום הראוי לעבודת ה'. ומיושבת השאלה הראשונה.